

ნატოს ბირთვული შეკავებისა და თავდაცვის გამოწვევები XXI საუკუნეში**გიგა გოგუა**

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორანტი

giga.gogua@ciu.edu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1536-650X>**DOI: 10.52340/splogos.2025.03.01****აბსტრაქტი**

ჩრდილოატლანტიკური ალიანსი წარმოადგენს სამხედრო-პოლიტიკურ ორგანიზაციას, რომელიც თავდაპირველად ჩამოყალიბდა საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სტრატეგიული მიზნების მისაღწევად. მისი ფუნქციური არსი უკავშირდება წევრი სახელმწიფოების უსაფრთხოების გარანტირებას სხვადასხვა ტიპის საფრთხისგან, რაც ალიანსის არსებობის ძირითადი მისიაა და დღემდე ფუნდამენტურ ღირებულებად რჩება. აღნიშნული მიზნის რეალიზება მოითხოვს არა მხოლოდ ნორმატიულ-პოლიტიკურ ჩარჩოს, არამედ კომპლექსური სტრატეგიული მიდგომებისა და ინსტიტუციური შესაძლებლობების სისტემურ განვითარებას, რათა შესაძლებელი გახდეს თანამედროვე გეოპოლიტიკური გარემოს მრავალმხრივ გამოწვევებზე ადეკვატური რეაგირება.

თემიდან გამომდინარე, კვლევის თეორიულ საფუძვლად არჩეულია ბირთვული შეკავების თეორია და გეოსტრატეგიული ბალანსის თეორია, ვინაიდან ყველაზე სრულად სწორედ ისინი განმარტავს ნაშრომში განხილულ პრობლემატიკას.

გლობალური და რეგიონული უსაფრთხოების დინამიკის პირობებში აუცილებელია ნატოს შესაძლებლობების მუდმივი მოდიფიკაცია და ადაპტაცია, რაც უზრუნველყოფს ალიანსის მზადყოფნას კრიზისულ სიტუაციებზე დროული და ეფექტიანი პასუხის გასაცემად. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ბირთვული და არაბირთვული სარაკეტო თავდაცვის კომპონენტების ურთიერთშემავსებელი ფუნქცია, რომლებიც კმნიან ალიანსის სტრატეგიული შეკავებისა და დაცვის საფუძველს. ამ სისტემების ეფექტიანობა დამოკიდებულია როგორც სამხედრო, ისე არასამხედრო მექანიზმების სინთეზზე, რაც ზრდის ალიანსის ოპერატიულ და სტრუქტურულ მდგრადობას.

საკვანძო სიტყვები: ალიანსის უსაფრთხოება, ნატოს ბირთვული პოლიტიკა, ბირთვული თავდაცვა, ანტისარაკეტო თავდაცვა, ბირთვული შეკავება.

Challenges of NATO's Nuclear Deterrence and Defense in the 21st Century

Giga Gogua

PhD Candidate in Political Science, Caucasus International University

giga.gogua@ciu.edu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1536-650X>

Abstract

The North Atlantic Alliance is a military-political organization that was created from the beginning to ensure peace and security. The most important goal that drives NATO and still drives it is the protection of its member states from all types of threats. Fulfilling NATO's mission of protecting its member states and ensuring peace and security in the North Atlantic region requires an appropriate strategy and capability to respond to the full range of contemporary challenges. There is a need to adapt NATO's capabilities through development in a changing security environment so that the Alliance is always ready to respond when needed. The most important element is nuclear and non-nuclear missile defense, which complement each other. The mentioned forces are supported by military or non-military means.

Keywords: Alliance Security, NATO's Nuclear Policy, Nuclear Defense, Missile Defense, Nuclear Deterrence

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი იკვლევს ნატოს ბირთვული შეკავებისა და თავდაცვის სტრატეგიების ეფექტიანობას XXI საუკუნეში, თავში უძღვის ალიანსის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საერთაშორისო თანამეგობრობისა და მოკავშირეების როლის ანალიზი. ნაშრომის თეორიული საფუძველი ეფუძნება ბირთვული შეკავებისა და გეოსტრატეგიული ბალანსის თეორიას, ვინაიდან ისინი საუკეთესო ანალიტიკურ ჩარჩოს წარმოადგენს ნატოს უსაფრთხოების გამოწვევებისა და სტრატეგიული პოლიტიკის შეფასებისთვის.

ანალიზში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია თანამედროვე გეოსტრატეგიულ გამოწვევებზე, მათ შორის მრავალფეროვან სამხედრო, პოლიტიკურ და ტექნოლოგიურ საფრთხეებზე, როგორცაა რეგიონული კონკურენცია და ბირთვულ-არაბირთვული სარაკეტო სისტემები. აღნიშნული მიდგომა საშუალებას აძლევს შეფასდეს ნატოს თავდაცვისა და შეკავების პოლიტიკის გავლენა საერთაშორისო უსაფრთხოების ბალანსზე, განსაკუთრებით ევროპისა და ჩრდილოატლანტიკური რეგიონების კონტექსტში.

კვლევაში გამოყენებულია თვისობრივი კვლევის მეთოდოლოგია, რომელიც მოიცავს საერთაშორისო პოლიტიკურ მოვლენათა, უსაფრთხოების პოლიტიკის დოკუმენტების, ოფიციალური და არასამთავრობო წყაროების, ასევე ექსპერტთა შეფასებების კრიტიკულ ანალიზს. ეს მეთოდი უზრუნველყოფს ნატოს ბირთვული

შეკავებისა და თავდაცვის სტრატეგიების სრულყოფილ შეფასებას თანამედროვე, ცვალებადი უსაფრთხოების გარემოში.

ძირითადი ნაწილი

ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია (ნატო), რომელიც შეიქმნა 1949 წლის 4 აპრილს, არის ჩრდილოეთ ამერიკისა და ევროპის სახელმწიფოებისგან შემდგარი სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსი, რომლის მიზანია ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულებით განსაზღვრული მიზნებისა და ამოცანების შესრულება.

ნატოს ძირითადი ამოცანაა მისი წევრი ქვეყნების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა როგორც პოლიტიკური, ისე სამხედრო თვალსაზრისით. იგი იცავს მოკავშირეების დემოკრატიის საერთო ფასეულობებს, პიროვნების თავისუფლებას, კანონის უზენაესობას და უზრუნველყოფს კონფლიქტების მშვიდობიანად მოგვარებას. ნატო წარმოადგენს ფორუმს, სადაც მოკავშირეებს შეუძლიათ განიხილონ უსაფრთხოების საკითხები და ერთობლივად იმოქმედონ.

ნატო არის სამთავრობათაშორისო ორგანიზაცია, სადაც წევრი ქვეყნები ინარჩუნებენ სრულ დამოუკიდებლობასა და სუვერენიტეტს. ალიანსში ყველა გადაწყვეტილება მიიღება წევრი ქვეყნების მიერ კონსენსუსის საფუძველზე. ალიანსში გადაწყვეტილებების მთავარი მიმღები ორგანოა ჩრდილოატლანტიკური საბჭო, რომლის სხდომებს ნატო-ს გენერალური მდივანი ხელმძღვანელობს. ნატო-ს უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს წევრი ქვეყნების დაცვა აგრესიისგან და ალიანსის ერთ წევრზე თავდასხმა განიხილება ყველა წევრზე თავდასხმად, რაც დამფუძნებელი ხელშეკრულების მეხუთე მუხლით არის გათვალისწინებული: „ხელშეკრულების მონაწილე მხარეები თანხმდებიან, რომ ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში ერთ, ან რამდენიმე მხარეზე განხორციელებული შეიარაღებული თავდასხმა მიიჩნევა, როგორც თავდასხმა ყველას წინააღმდეგ და არსებულ შემთხვევაში, გაერთიანებული ერების წესდების 51-ე მუხლის შესაბამისად, ინდივიდუალური თუ კოლექტიური თავდაცვის უფლების გამოყენებით და საჭიროების შემთხვევაში, სამხედრო ძალის ჩარევით ისინი დახმარებას გაუწევენ საფრთხეში მყოფ მხარეს ან მხარეებს, რათა შეინარჩუნონ ჩრდილოატლანტიკური რეგიონის უსაფრთხოება.⁷⁵

ბირთვული იარაღი წარმოადგენს ნატო-ს შეკავებისა და თავდაცვის საერთო შესაძლებლობების ძირითად კომპონენტს, რაკეტაწინააღმდეგო თავდაცვის ძალებთან ერთად. ნატო მოწოდებულია შეიარაღების კონტროლის, განიარაღებისა და გაუვრცელებლობის მიმართ, მაგრამ სანამ ბირთვული იარაღი იარსებებს, ის დარჩება ბირთვულ ალიანსად.

შეკავება და თავდაცვა, რომელიც დაფუძნებულია ბირთვული და რაკეტაწინააღმდეგო თავდაცვის შესაძლებლობებზე და ავსებს კოსმოსურ და

⁷⁵ ბალისტიკური რაკეტებისგან თავდაცვის არქიტექტურა, ნატო-ს ვებგვერდი, გვ.1.

https://www.nato.int/nato-static-f2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160711_160709-bmd-def-architecture.pdf

(უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 26.07.2025).

კიბერ საშუალებებს, რჩება ნატოს საერთო სტრატეგიის ძირითად ელემენტად კონფლიქტისა და ომის თავიდან ასაცილებლად.

ნატოს ბირთვული უსაფრთხოება და ეფექტურობა მუდმივად ფასდება ტექნოლოგიური და გეოსტრატეგიული ევოლუციების გათვალისწინებით. ნატოს ამჟამინდელი ბირთვული პოლიტიკა ეფუძნება ნატოს 2022 წლის სტრატეგიულ კონცეფციას და 2012 წლის შეკავებისა და თავდაცვის მდგომარეობის მიმოხილვას, ასევე სახელმწიფოთა და მთავრობების მეთაურების მითითებებს უელსის, ვარშავის, ბრიუსელისა და მადრიდის სამიტებზე. ბირთვული დაგეგმვის ჯგუფი უზრუნველყოფს ფორუმს კონსულტაციებისთვის ნატოს ბირთვული შეკავების შესახებ.

ნატოს ბირთვული ძალების ფუნდამენტური მიზანია შეკავება. გარდა ამისა, ნატოს წინააღმდეგ ბირთვული იარაღის ნებისმიერი გამოყენება ძირეულად შეცვლიდა კონფლიქტის ბუნებას. თუ ნატოს რომელიმე მოკავშირეს ფუნდამენტური უსაფრთხოება დაემუქრება, ნატოს აქვს შესაძლებლობები რომ მოწინააღმდეგეს, რომელიც მასზე თავდასხმას ეცდება ბირთვული იარაღის საშვლებით კრიტიკული ზიანი მიაყენოს.

უსაფრთხოების სტრატეგია

ნატო-ს წევრი სახელმწიფოების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ნატო-ს მთავარ მიზანს წევრი სახელმწიფოების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა წარმოადგენს: ეს იქნება პოლიტიკური თუ საომარი საშუალებების დახმარებით. კოლექტიურ თავდაცვას აქვს ცენტრალური როლი ალიანსში, როგორც ეს არის აღნიშნული ვაშინგტონის ხელშეკრულების 53-ე 5 პუნქტში. ალიანსის მთავარ პასუხისმგებლობას წარმოადგენს წევრი სახელმწიფოების ტერიტორიის და მოსახლეობის დაცვა გარეშე მხრიდან თავდასხმისგან. შეკავება არის ნატოს სტრატეგიის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტი, რომელიც მიმართულია კონფლიქტების თავიდან აცილებისთვის და წევრი სახელმწიფოების დაცვაზე; მიღებული გადაწყვეტილებებისა და ქმედებების თავისუფლება; ნატო-ს პრინციპებისა და ღირებულებების მხარდაჭერა, რომელსაც იცავს ნატო: პიროვნების თავისუფლება, დემოკრატია, ადამიანის უფლებები, კანონის უზენაესობა. საზოგადოების თავისუფლება ზემოაღნიშნული ღირებულებები ნატო-ს თავდაცვისუნარიანობით უნდა იქნას გამყარებული. შეკავება და თავდაცვა.

შეკავება და თავდაცვა

ალიანსის თავდაცვასა და შეკავებას უზრუნველყოფს ნატო-ს კოალიციური სამხედრო ძალები. კოალიციური სამხედრო-საზღვაო და საჰაერო ძალები. უმნიშვნელოვანეს ელემენტს წარმოადგენს ბირთვული და არაბირთვული სარაკეტო თავდაცვა, რომლებიც ერთმანეთს ავსებენ. აღნიშნული ძალების მხარდაჭერა ხდება სამხედრო თუ არასამხედრო საშუალებებით. მოქმედების გეგმა მზადყოფნისთვის ბირთვული თუ სხვა სახის თავდასხმიდან უელსში 2014 წელს განიხილეს. ეს იმიტომ მოხდა, რომ ალიანსი მზად იყოს ნებისმიერი საფრთხისთვის თანამედროვე პერიოდში და ამ საფრთხეზე სწრაფი რეაგირებისთვის. 2016 წელს ნატო-ს სახელმწიფოთა მეთაურები შეთანხმდნენ

შეკავებისა და თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერებაზე, რაც ნატო-ს მოქმედების ფართო სპექტრს განაპირობებს ნებისმიერი საფრთხის წინააღმდეგ ტერიტორიის, მოსახლეობის, საჰაერო სივრცისა თუ საზღვაო კომუნიკაციების დაცვა.

ამ შეთანხმების ფარგლებში ოთხი მრავალფუნქციური სამხედრო დაჯგუფება იქნა დისლოცირებული ლატვიაში, ლიტვაში, პოლონეთსა და ესტონეთში. თავდაცვის გაძლიერების ღონისძიებები გატარდა ნატო-ს ტერიტორიის ევროპის ნაწილებში. ნატო-ს თავდაცვისა და უსაფრთხოების ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს წარმოადგენს სამხედრო წვრთნები, რომლებსაც ის ხშირად ატარებს იმისთვის, რომ არასაომარ მდგომარეობაში კოალიციური სამხედრო ძალები მზად იყვნენ ნებისმიერი საფრთხისთვის; ასევე, ოპერატიული თავსებადობა იყოს უმაღლეს დონეზე ნატოს წევრი სახელმწიფოების სამხედრო ძალებს შორის.⁷⁶

2018 წელს ბრიუსელში ნატო-ს ხელმძღვანელებმა მიიღეს გეგმა „საფრთხეებზე რეაგირების შესახებ 360 გრადუსზე“-ს შესახებ. ამ გეგმის ფარგლებში ჩრდილოატლანტიკური ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოებს დაევალიათ, ნებისმიერ დროს სრულ მზადყოფნაში იყოს სწრაფი რეაგირების სტრატეგიის: 30 ქვეითი ბატალიონი, 30 სამხედრო-საჰაერო ძალების ესკადრილია, 30 სამხედრო-საზღვაო ხომალდი იმისთვის, რომ მათ 30 დღის განმავლობაში ან უფრო ნაკლებ დროში დედამიწის ნებისმიერ წერტილში მოახდინონ რეაგირება საფრთხეზე.

ალიანსი რუსეთის ფედერაციის მიერ სარაკეტო პოტენციალის გაზრდასა და მათ შორის ბალისტიკური რაკეტების შორ და საშუალო მანძილზე მოქმედებას, რომლებსაც ბირთვული ქობინების გადატანა შეუძლიათ, უყურებს როგორც საფრთხეს და აღიქვამს ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის უსაფრთხოებისა და თავდაცვის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებად. ამ საფრთხეებზე ალიანსის პასუხი არის საკუთარი პოტენციალის გაზრდა და სრულყოფა ახალ ტექნოლოგიებში ინვესტიციის სახით, როგორც არის: მეხუთე თაობის გამანადგურებლები. ასევე, ანტისარაკეტო სისტემების სრულყოფა და განვითარება, დაზვერვის სრულყოფა.

ნატო-ს სახელმწიფოების ლიდერების შეხვედრაზე 2019 წელს ლონდონში ალიანსმა კოსმოსი გამოაცხადა ოპერაციების მეხუთე სფეროდ. კოსმოსში არსებული სატელიტებიდან და თანამგზავრებიდან მიღებული ინფორმაცია ნატოს დაზვერვისთვის, ოპერაციებისთვის, მისიებისთვის, ტერორიზმთან ბრძოლისთვის, კრიზისული რეაგირებისთვის კოლექტიური თავდაცვის სისტემისთვის არის დიდი მნიშვნელობის. 2020 წლის ოქტომბერში ნატო-მ მიიღო გადაწყვეტილება კოსმოსური ცენტრის გახსნის შესახებ გერმანიაში.

ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსი ითვალისწინებს არსებულ ვითარებასა და იმას, რომ ახალი ტექნოლოგიები არის ის სფერო, რომლებიც დიდი უპირატესობის მომტანია იმ ვითარებაში, როდესაც მსოფლიოში ტექნოლოგიური განვითარება ცვლის ომის წარმოების სურათს და უკვე დღეს შეუძლებელია უსაფრთხოების და

⁷⁶ „საფრთხეებზე რეაგირების შესახებ 360 გრადუსზე“, https://www.jwc.nato.int/application/files/2216/6067/2972/20-360_degree_Scenario_Design_and_Development-reduced.pdf (უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 27.07.2025).

თავდაცვის უზრუნველყოფა ტექნოლოგიურად განვითარებული ტექნიკის გარეშე. ნატო-ს ამოცანა ყოველთვის იყო ტექნოლოგიური უპირატესობა, რომელიც მისი მოწინააღმდეგეების შეკავებას უზრუნველყოფდა. ინოვაციები, ხელოვნური ინტელექტის, ატომური სამხედრო სისტემები, ბიოტექნოლოგიები ცვლიან ომის წარმოების მეთოდებს და აუცილებელია ადაპტაცია, ტექნოლოგიური განვითარება.

უსაფრთხოებასა და თავდაცვაში ინვესტიციები

ინვესტიციები სამხედრო სფეროში არის ერთ-ერთი პრობლემა, რომლის გადაწყვეტაზეც ნატო მუშაობს. რადგან ნატო-ს ყველა წევრი სახელმწიფო არ ასრულებს 2014 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებას, რომ სამხედრო საქმეში მშპ-ს 2% დახარჯონ სახელმწიფოებმა სამხედრო სფეროზე და მის განვითარებაზე. აქ აღსანიშნავია ამერიკის შეერთებული შტატები, რომელიც ნატო-ს წევრ სახელმწიფოებში ყველაზე მეტს ხარჯავს. ნატო-ს 29 წევრი სახელმწიფო ერთად რომ ავიღოთ ამერიკის მიერ თავდაცვაზე დახარჯული ბიუჯეტი მეტია, ვიდრე მათი ერთად. მნიშვნელოვანია დათქმა, რომ ნატო-ს წევრი სახელმწიფოების მიერ თავდაცვაზე დახარჯული თანხების 20% დაიხარჯოს ახალ ტექნოლოგიებზე. ასევე, ნატო-ს სახელმწიფოებმა უნდა იმუშავონ იმაზე, რომ მათი სამხედრო პოტენციალი ალიანსის სტანდარტებს შეესაბამებოდეს. 2014 წლიდან წარმატებული ნაბიჯები იდგმება, რათა ნატო-ს მიერ სამხედრო ხარჯების გაღება იყოს მის წევრ სახელმწიფოებზე სამართლიანად განაწილებული. თუმცა, ეს ნაბიჯები არასაკმარისია, ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილი პრეზიდენტის დონალდ ტრამპის განცხადებები, რომ ნატოს სახელმწიფოები საკმარის თანხებს არ ხარჯავენ სამხედრო შეიარაღებისა და თავდაცვის გაუმჯობესებისთვის. 2021 წელი არის მეშვიდე წელი, როდესაც ნატო-ს სახელმწიფოების სამხედრო ბიუჯეტი იზრდება. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ 2014 წლიდან ამერიკის წვლილი სამხედრო ხარჯების გაზრდაზე დახარჯული თანხიდან არის 190 მილიარდი.⁷⁷

ბირთვული და ანტისარაკეტო თავდაცვა და შეკავება

ჩრდილოატლანტიკური ალიანსისთვის ბირთვულ თავდაცვას უპირატესი მნიშვნელობა აქვს, იქიდან გამომდინარე, რომ ალიანსის შექმნა განაპირობა კომუნისტური საბჭოთა კავშირის მხრიდან არსებულმა საფრთხემ. 1949 წლის დასაწყისში, როდესაც მიიღეს მე-5 პუნქტი, რომელის მიხედვითაც, ალიანსის ერთ რომელიმე წევრზე თავდასხმა აღიქმება, როგორც ალიანსის ყველა სახელმწიფოზე თავდასხმა საბჭოთა კავშირის მხრიდან. ექსპანსიური გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში ბირთვულ იარაღს გამოიყენებდნენ. დღეს საბჭოთა კავშირი აღარ არის, მაგრამ არსებობს ალიანსის მთავარი საფრთხე, რუსეთის ფედერაცია, რომელიც საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრეა და მსოფლიოში ერთ-ერთ

⁷⁷ თავდაცვაში ინვესტიციები https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm (უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 30.07.2023).

ყველაზე დიდ რთულ არსენალს ფლობს. მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ რუსები, ნატო-ს წინააღმდეგ შესაძლო კონფლიქტის შემთხვევაში, უპირატესობას ფლობენ სახმელეთო ბაზირების ბირთვული შეიარაღების მხრივ, ვინაიდან მათ უფრო განვითარებული აქვთ ეს სფერო. თუ რუსულ შეიარაღებას გადავხედავთ ბალისტიკური და ბირთვული მიმართულებით, სერიოზულ ძალას დავინახავთ, ვისთვისაც ანგარიშის გაუწევლობა არ შეიძლება და საპასუხო ზომები რუსეთის საფრთხისგან თავის დასაცავად აუცილებლად უნდ გატარდეს. ალიანსის ბირთვული შეკავების პოლიტიკა თანამედროვე ეტაპზე დაფუძნებულია ორ დოკუმენტზე: 2010 წლის სტრატეგიული კონცეფცია, რომელიც ნატო-ს წევრი სახელმწიფოების ხელმძღვანელების მიერ იქნა მიღებული ლისაბონის სამიტზე 20 ნოემბერს; 2012 წლის შეკავების და თავდაცვის პოლიტიკის მიმოხილვა.⁷⁸

ნატო-ს თავდაცვისა, პოლიტიკისა და დაგეგმარების კომიტეტი რაკეტაწინააღმდეგო თავდაცვაში უმაღლესი ორგანოა. ის ნატო-ში პასუხისმგებელია ალიანსის სარაკეტო საფრთხისგან თავდაცვაზე. ასევე, კოორდინაციას ახდენს სარაკეტო თავდაცვისა და მისი განვითარების მიმართულებით. ნატო-ს სამხედრო ხელმძღვანელობა პასუხისმგებელია ბირთვულ დოქტრინაზე. ასევე, ოპერატიულ მოქმედებაზე, წვრთნასა და ბირთვული პოლიტიკის დაგეგმარებაზე. საჰაერო და სარაკეტო თავდაცვის კომიტეტი პასუხისმგებელია ანტისარაკეტო და საჰაერო თავდაცვის პოლიტიკის ზოგად ასპექტებზე.

ნატო-ს ანტისარაკეტო თავდაცვის საფუძველი არის მისი წევრი სახელმწიფოების ნებაყოფლობითი სურვილი, რომლის ფარგლებშიც მათ შეაქვთ წვლილი ანტისარაკეტო თავდაცვაში: საკუთარ ტერიტორიაზე სამხედრო-ბაზების განთავსება, რომელიც აუცილებელია ანტისარაკეტო თავდაცვისთვის; თანხების გაღება ანტისარაკეტო ტექნოლოგიების განვითარებისთვის; საკუთარი სამხედრო საზღვაო ხომალდების მზადყოფნა თავდაცვისთვისა და ანტისარაკეტო თავდაცვის პროგრამაში ჩართვისთვის; საკუთარი ანტისარაკეტო, სახმელეთო თუ საჰაერო საშუალებების ნატო-ს ბირთვული და ანტისარაკეტო თავდაცვის გეგმაში გამოყენება. ამის მაგალითია ესპანეთში სამხედრო ბაზაზე ანტისარაკეტო საშუალებების განთავსება. გარდა ამისა, ასეთივეა პოლონეთში, რუმინეთში, თურქეთსა და ნატოს სხვა ქვეყნებში. 2010 წელს ლისაბონის სამიტზე გადაწყვიტეს, რომ შექმნილიყო ნატო-ს ტერიტორიული სარაკეტო თავდაცვის სისტემა.

2012 წელს ჩიკაგოს სამიტზე გაცხადდა, რომ ანტისარაკეტო თავდაცვის მიმართულებით წარმატებას მიაღწიეს. წარმატება მდგომარეობს, რომ ანტისარაკეტო თავდაცვა მოიცავს ნატო-ს სახელმწიფოების მთელ ტერიტორიას. მას შეუძლია, შეზღუდული ბალისტიკური რაკეტების თავდასხმის სრულიად მოგერიება. ნატო-ს ანტისარაკეტო თავდაცვის სისტემის მთავარი ფუნქციებია: დაგეგმარება, მონიტორინგი, ინფორმაციის გაცვლა-ჩაჭრა, მიღებული შედეგების

⁷⁸ Ballistic missile defence – NATO, ნატო-ს ვებგვერდი გვ.1
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49635.htm (უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 30.07.2025).

მართვა, როდესაც საქმე ეხება ბალისტიკური რაკეტის განეიტრალებას, იქ წუთებსა და წამებსაც აქვს დიდი მნიშვნელობა.⁷⁹

აქედან გამომდინარე, თავდაცვის საშუალებები ისე უნდა იყოს გადანაწილებული ტერიტორიაზე, რომ შესაძლო საფრთხის განეიტრალების ყველაზე დიდი შანსი იყოს. მონიტორინგი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფუნქციაა. მონიტორინგი – ნატო-ს სახელმწიფოებს აქვთ სატელიტები და თანამგზავრები, რომლებიც კოსმოსიდან ახორციელებენ დაკვირვებასა და ბალისტიკური რაკეტის გაშვების მომენტის შესახებ შეუძლიათ ინფორმაციის მიწოდება ოპერატიული რეაგირების ცენტრისთვის, ხმელეთსა და სამხედრო-საზღვაო ხომალდებზე და პატრულირებენ ნატო-ს ტერიტორიებს. განთავსებულია სარადარო სისტემები, რომლებსაც ასევე შეუძლიათ ბალისტიკური რაკეტის გაშვების დაფიქსირება.

ინფორმაციის გაცვლა ანტისარაკეტო სისტემის ეფექტურობისთვის აუცილებელია. ეს განაპირობებს იმას, რომ სწრაფი რეაგირება გახდეს შესაძლებელი ბალისტიკური რაკეტის გასანეიტრალებლად; სწორი ინფორმაცია რაკეტის გაშვებისა ტრაექტორიის შესახებ; მიზნამდე მიღწევის დროის ცოდნა უმნიშვნელოვანესი და გადამწყვეტია მის გასანეიტრალებლად. ინფორმაციის გაცვლის მეშვეობით რეალურ დროში ხდება ბალისტიკური რაკეტის შესახებ ხელმისაწვდომი სრული ინფორმაციის გადაცემა შეიარაღებულ ანტისარაკეტო სისტემებზე, რომლებიც შემდგომ ოპერატიულ რეაგირებას მოახდენენ ხოლმე. მიღებული შედეგების მართვა, თუ რეალური საფრთხე დადგა და ბალისტიკური საკონტინენტთაშორისო ბირთვული იარაღი გამოიყენეს, დიდი რაოდენობით, სამწუხაროდ, როგორი განვითარებული და თანამედროვეც არ უნდა იყოს შეიარაღება და სარაკეტო თავდაცვა, შეუძლებელია ყველა რაკეტის გაუნებელყოფა, მით უმეტეს ბირთვული, ბალისტიკური რაკეტები.

2021 წლის მაისში ისრაელ-პალესტინის დაპირისპირებაც კმარა იმისთვის, რომ დავრწმუნდეთ ზემოთქმულის სიმართლეში. ერთ-ერთი ყველაზე თანამედროვე ანტისარაკეტო თავდაცვითი სისტემა, რომელიც ისრაელს აქვს, არ იქნა საკმარისი იმისთვის, რომ პალესტინიდან მომავალი ტერორისტული დაჯგუფების „ჰამასის“ მიერ გაშვებული რაკეტების სრულიად განეიტრალება მომხდარიყო.

რამდენიმე დღის განმავლობაში ხორციელდებოდა „ჰამასის“ მხრიდან ისრაელის ტერიტორიის დაბომბვა და მიუხედავად იმისა, რომ რაკეტების დიდი ნაწილის განადგურება მოხერხდა, ზოგიერთმა მაინც მიაღწია მიზანს. ეს არის მარტივი მაგალითი, რომ, თუ რაოდენობაზეა საქმე, მაშინ „ჰამასის“ ტექნოლოგიური განვითარების დაბალ დონეზე მყოფი უმართავი რაკეტებიც საფრთხეა. თუკი დავუშვებთ იმას, რომ პოტენციურად ნატო-სა და რუსეთს შორის მოხდეს კონფლიქტი, იქ საუბარი იქნება ათასობით საშუალო და შორ მანძილზე მოქმედ რაკეტაზე, მათ შორის ბირთვული ქობინების მქონეზე, რომლებსაც შეუძლიათ, ათასობით ადამიანის სიცოცხლე შეიწირონ და შეუძლებელია გარჩევა

⁷⁹ Europe's missile shield grows – thanks to the US Navy, ნატოს ვებგვერდი, გვ.1 https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_107082.htm?selectedLocale=en (უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 29.07.2025).

ბალისტიკური რაკეტის გაშვების შემდეგ ის ბირთვული ქობინის მქონეა თუ არა, ამიტომაც პრიორიტეტის მინიჭება, რომელი რაკეტა განადგურდეს შეუძლებელია.

ამიტომაც არის, რომ მთელი ცივილიზებული სამყარო: ევროპა, ამერიკა ცდილობს, შეზღუდოს მსოფლიოში შორსა და საშუალო მანძილზე მოქმედი ბალისტიკური რაკეტების წარმოება.

სანამ ქვემოთ ვისაუბრებ იმაზე, თუ რა მექანიზმი და რა საშუალებები აქვს ნატოს ბალისტიკური რაკეტების მოსაგერიებლად, საჭიროდ მივიჩნევ, რუსეთის შემადგენლობაში არსებული სახმელეთო და საჰაერო ბაზირების ბალისტიკურ რაკეტებსა და მათ გადატანებს მოკლედ შევხვო. რუსეთის ფედერაციას სახმელეთო ბაზირების შეიარაღება აქვს განვითარებული მაღალ დონეზე. რუსეთის ფედერაცია წარმოადგენს სახელმწიფოს, რომელიც ფლობს ბირთვული ტრიადის სამივე კომპონენტს: საჰაერო, სახმელეთო და საზღვაო-სამხედრო შეიარაღებას.⁸⁰

რუსეთის ფედერაციის არსენალშია: საბჭოთა კავშირის დროს წარმოებული მძიმე ბალისტიკური საკონტინენტთაშორისო ბირთვულქობინიანი რაკეტა „ვოევოდა“ (P-36M2) 46; ერთეული ტექნიკური მახასიათებლები: სიგრძე 34,4 მეტრი, დიამეტრი 3 მეტრი, მასა 211 ტონა, მოქმედების მანძილი 11 ათასი კილომეტრი; „Ярс“ სახმელეთო ბაზირების მობილური და შახტური ბალისტიკური რაკეტა „Тополь-М“-ის მოდიფიკაცია; (ტექნიკური მახასიათებლები უცნობია); „Сармат“ მეხუთე თაობის საკონტინენტთაშორისო ბალისტიკური რაკეტა – ტექნიკური მახასიათებლები: სასტარტო მასა 169 ტონა; ТУ-160 ზეზგერითი მძიმე სტრატეგიული ბომბდამშენი, რომელსაც ბირთვული დარტყმის განხორციელება შეუძლია ჰაერიდან. საბჭოთა კავშირში შეიქმნა და ექსპლუატაციაში შევიდა 1987 წელს. დღეს, რუსეთი სულ მცირე, 16 ერთეულს ფლობს; რუსული ფლოტის ფლაგმანური წყალქვეშა ნავი „Ясень“ პროექტი 885 (08850) K560 2014 წელს შევიდა ექსპლუატაციაში რუსეთის ჩრდილოეთის ფლოტის შემადგენლობაში. მას 8 ვერტიკალური გამშვები შახტა აქვს ბალისტიკური რაკეტებისთვის. თუ რუსეთის ბირთვულ ტრიადას გავითვალისწინებთ განსაკუთრებით სახმელეთო ბაზირების ბალისტიკურ რაკეტებს სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს ნებისმიერი ქვეყნის თუ სამხედრო ალიანსისთვის მსგავსი სამხედრო შეიარაღება, ამიტომაც სავსებით გასაგებია ალიანსის მიერ რუსეთის მთავრ საფრთხედ აღქმა, თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ რუსეთი არადემოკრატიული სახელმწიფოა, რომელისთვისაც საერთაშორისო სამართალი არ წარმოადგენს ძლიერ შემაკავებელ ბარიერს თავისი მიზნების განხორციელებისთვის. 2014 წელს უკრაინის ტერიტორიის ოკუპაციის შემდეგ საერთაშორისო სანქციები დაუწესეს რუსეთს, თუმცა, არც სანქციებია დიდი წინააღმდეგობა რუსეთის ექსპანსიური მისწრაფებებისთვის. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნატო-ს ანტისარაკეტო და ბირთვულ შეკავებას კრიტიკულად მნიშვნელოვანი როლი უკავია უსაფრთხოებისა

⁸⁰ Объединение флота, რუსეთის ფედერაციის სამხედრო-საზღვაო ძალების ვებგვერდი, გვ.1 https://structure.mil.ru/structure/forces/navy/combined_fleet.htm (უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 30.07.2023).

და მშვიდობის უზრუნველყოფაში, ვინაიდან პირველი დარტყმის მოგერიება გამარჯვების საწინდარია ბირთვული სახელმწიფოების დაპირისპირების დროს.⁸¹

ნატო-ს ანტისარაკეტო და ბირთვული დაცვის მექანიზმი შედგება ალიანსის შეიარაღებაში არსებული სამხედრო ანტისარაკეტო თავდაცვითი საშუალებების ერთიანობისა და კომბინირებული მუშაობისგან. მისი მუშაობის პრინციპი გამომდინარეობს სხვადასხვა სახის შეიარაღების კომბინირებული ურთიერთქმედებისგან. ესენია: სახმელეთო ბაზირების ანტისარაკეტო შახტები, სახმელეთო ბაზირების ანტისარაკეტო თვითმავალი სამხედრო შეიარაღება სამხედრო-საზღვაო ხომალდებიდან, რომლებიც პატრულირებენ და რომლებზედაც ანტისარაკეტო გამშვები შახტები და რადარებია, სამხედრო საჰაერო თვითმფრინავებიდან, რაზედაც რადარებია დამონტაჟებული. ამავე დროსაა, რადიოლოკაციური ბრძოლის საშუალებები, დაზვერვის, უპილოტო და სამხედრო-საჰაერო საშუალებები, რომლებიც ახორციელებენ დაზვერვასა და ინფორმაციის შეგროვებას; წყალქვეშა ნაგები და მართვის ცენტრები, სადაც ყველა ზემოთ ხსენებული საშუალებისგან ინფორმაცია იკრიბება მუშავდება, ხდება ანალიზი და შემდგომი რეაგირება. ყველა ეს საშუალება აუცილებელია და გადამწყვეტ როლს თამაშობს ანტისარაკეტო დაცვის სისტემაში. 27 ნატო-ს ანტისარაკეტო და ბირთვული თავდაცვის სქემა – მოცემულია დანართი #1-ში. დანართ #2-ში ასახულია ნატო-ს ანტისარაკეტო სისტემების კომბინირებული ერთობლიობა, რომლებიც უზრუნველყოფს თავდაცვას სარაკეტო თავდასხმისგან და მასზე სწრაფ რეაგირებას ახდენს. მისი ეფექტურობა და ინოვაციურობა ისაა, რომ დაზვერვისა და ინფორმაციის მიღების მრავალი წყარო აქვს. 28 როგორც არის: კოსმოსური სატელიტების, საზღვაო რადარების მქონე გემების, წყალქვეშა ნაგების, სახმელეთო და (ხმელეთზე არსებული რადარისა და დაზვერვის სისტემები) საჰაერო სისტემებისა...

დასკვნა

ნატოს ბირთვული შეკავებისა და თავდაცვის სტრატეგია 21-ე საუკუნეში ემყარება მისი წევრი ქვეყნების და მთლიანად ევროატლანტიკური რეგიონის უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის დაცვის ვალდებულებას. 21-ე საუკუნის უსაფრთხოების კომპლექსური გამოწვევების გადალახვისას ნატომ აღიარა თავისი ბირთვული სტრატეგიის ადაპტაციის მნიშვნელობა განვითარებად გეოპოლიტიკურ ლანდშაფტთან. ბირთვული ძალების მოდერნიზაცია მიზნად ისახავს მათი მუდმივი ეფექტურობის, უსაფრთხოებისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. ნატო აგრძელებს ადაპტაციას და გაძლიერებას თავისი შეკავების შესაძლებლობების შესახებ, ის დარჩება სტაბილურობის, მშვიდობისა და უსაფრთხოების გადამწყვეტ საყრდენად მუდმივად ცვალებად სამყაროში.

განვითარებადი გლობალური გამოწვევების ფონზე, ნატოს ბირთვული შეკავებისა და თავდაცვის სტრატეგია ალიანსის კოლექტიური უსაფრთხოების ჩარჩოს სასიცოცხლო საყრდენად იდგა. ბირთვული გაზიარების ვალდებულება,

⁸¹ Военно-Морской Флот, რუსეთის ფედერაციის სამხედრო-საზღვაო ძალების ვებგვერდი, გვ.1, <https://structure.mil.ru/structure/forces/navy/history.htm> (უკანასკნელად გადამოწმებულ იქნა 30.07.2025)

სადაც ზოგიერთი წევრი სახელმწიფო მასპინძლობს აშშ-ის ბირთვულ იარაღს, სიმბოლოა მოკავშირეებს შორის სოლიდარობასა და თანამშრომლობას მშვიდობის შესანარჩუნებლად და აგრესიის შესაკავებლად.

აშშ-ის წვლილი ნატოს ბირთვული უსაფრთხოებისა და შეკავების პოლიტიკაში განუზომლად დიდია მისი რესურსისა და სტატუსის შესაბამისად, რაც ნათლად გამოიხატება ნატოს ბირთვულ თავდაცვით შესაძლებლობებში აშშ-ის სამხედრო ტექნოლოგიის სიმრავლით. ეს იქნება ანტისარაკეტო თავდაცვითი თუ სარაკეტო თავდასხმით შეიარაღება, ასევე სამხედრო-საზღვაო ფლოტი.

შემაკავებელ ზომებთან ერთად, ნატო მუდმივად მხარს უჭერს შეიარაღების კონტროლისა და იარაღის გაუვრცელებლობის მცდელობებს გლობალურ ასპარეზზე. ამ ინიციატივების აქტიური მხარდაჭერით, ალიანსმა ხელი შეუწყო ბირთვული იარაღის რაოდენობის შემცირებას და საერთაშორისო სტაბილურობის ხელშეწყობას.

უსაფრთხოების ლანდშაფტის განვითარებასთან ერთად, ნატო აგრძელებს ბირთვული ძალებისა და შესაძლებლობების მოდერნიზაციას. ეს პროცესი ასახავს ალიანსის ერთგულებას, დარჩეს ტექნოლოგიის უახლეს ზღვარზე, უზრუნველყოს მისი ბირთვული არსენალის უსაფრთხოება და საიმედოობა შეიარაღების შემცირების ღონისძიებების გატარებისას.

დასასრულს, ნატოს ბირთვული შეკავებისა და თავდაცვის სტრატეგია 21-ე საუკუნეში იყო მრავალმხრივი და განვითარებადი ძალისხმევა მშვიდობის შესანარჩუნებლად და მისი წევრი ქვეყნების დასაცავად. თანამშრომლობის, პასუხისმგებელი ბირთვული პოლიტიკისა და კოლექტიური თავდაცვის ერთგულების მეშვეობით, ნატო აგრძელებს გადამწყვეტ როლს სტაბილურობისა და უსაფრთხოების შენარჩუნებაში ევროატლანტიკურ რეგიონში და მის ფარგლებს გარეთ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. არტი რ., ჯერვისი რ. „საერთაშორისო პოლიტიკა: მუდმივი ცნებები და თანამედროვე საკითხები“, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2011.
2. აკობია ე., „საერთაშორისო ურთიერთობების თეორია“, გვ. 22, სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი, თბილისი, 2006.
3. ბურკაძე ხ., კორეპანოვი ა., ნატო ღიაკარი. გამომცემლობა საარი, თბილისი, 2010.
4. გოგუა გ., „აშშ-ის წვლილი ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის კოალიციურ სამხედრო-საზღვაო ძალებში და რუსეთის ფაქტორი“, თბილისი, 2021.
5. გზამკვლევი ნატოსა და ევროკავშირის შესახებ, სსიპ საინფორმაციო ცენტრი ნატოსა და ევროკავშირის შესახებ, თბილისი, 2017.

6. მაღრაძე გ., მაისაია ვ., „21-ე საუკუნის საერთაშორისო პოლიტიკა და თანამშრომლობითი უსაფრთხოების თეორია, მითი და რეალობა – რეგიონული და გლობალური ასპექტები
7. ვაშაკიძე რ., ნატოს გეოსტრატეგია 21-ე საუკუნეში: ღია კარის პოლიტიკა შავი ზღვის რეგიონის მიმართ, თბილისი, 2009.
8. მაისაია ვ., გუჩუა ა., „ნატო და არასახელმწიფოებრივი აგრესიული რელიგიური აქტორები („ისლამური სახალიფო“, „ალ-კაიდა“ და „თალიბანი“) - მეოთხე თაობის ომის სტრატეგია და მისი რეგიონული და ეროვნული უსაფრთხოების გეოპოლიტიკური ასპექტები (2010-2019 წლები)“, გამომცემლობა „თბილისელები პრინტი“, თბილისი, 2020.
9. მემარიაშვილი ე., შუბლაძე თ., აბაშიძე ზ. [და სხვ.], „ქართული სამხედრო ენციკლოპედიური ლექსიკონი“, თბილისი, 2017.
10. მაკა ბულისკერია, „რუსეთ-საქართველოს 2008 წლის აგვისტოს ომის საერთაშორისო შეფასების ისტორიისათვის“, გვ 47-82, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი, 2016.
11. ქარუმბიძე ვ. საერთაშორისო ორგანიზაციები. თბილისი, საგანმანათლებლო კავშირი საზოგადოება ცოდნა, 2003.